

GLOBALIZACIJA

I

SUVERENOST

– sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu –

- ZBORNIK RADOVA -

Priredio:
Braco Kovačević

Banja Luka

2014.

GLOBALIZACIJA I SUVERENOST

- sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu -

PRIREDIO:

Braco Kovačević

POČASNI ODBOR:

Prof. dr Braco Kovačević, prof. dr Duško Vejnović, prof. dr Neven Brandt (Ljubljana – Slovenija), akademik prof. dr Slavo Kukić (Mostar – Bosna i Hercegovina), akademik prof. dr Miodrag Simović, prof. dr Vaso Bojanić

PROGRAMSKI I UREĐIVAČKI ODBOR:

Prof. dr Lazo Ristić, prof. dr Miodrag Romić, prof. dr Boro Tramošljanin, mr Irina Kovačević

RECENZENTSKI ODBOR:

Prof. dr Lev Kreft (Ljubljana – Slovenija), prof. dr Ljubiša Mitrović (Niš – Srbija), prof. dr Dragan Koković (Novi Sad – Srbija), prof. dr Želimir Kešetović (Beograd – Srbija), prof. dr Zoran Milošević (Beograd – Srbija), prof. dr Dželal Ibraković (Sarajevo - Bosna i Hercegovina), prof. dr Nenad Suzić, prof. dr Ostoja Đukić, doc. dr Jagoda Petrović

Zbornik radova *Globalizacija i suverenost* posvećen je međunarodnom naučnom skupu *Globalizacija i suverenost – sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu* koji se održava u Banjaluci 25-26.09.2014. godine. Skup se održava povodom 5-te godišnjice formiranja Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci. Organizatori međunarodnog naučnog skupa su Studijski program Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci i Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Banja Luka.

SADRŽAJ

Braco Kovačević GLOBALIZACIJA I (DE)SUVERENIZACIJA	1
Lazo Ristić GLOBALIZACIJA I DESUVERENIZACIJA	11
Miodrag Romić GLOBALIZAM I DESUVERENIZACIJA POSTSOCIJALISTIČKIH DRŽAVA	21
Duško Trninić IMPERIJALNI GLOBALNI POREDAK I PITANJE SUVERENITETA	31
Slobodan Nešković SUVERENITET KAO OBELEŽJE DRŽAVE U MEĐUNARODNOJ POLITICI	43
Ratko Suzić, Nenad Suzić UGROŽENOST SUVERENITETA U INTENZIVNOJ GLOBALIZACIJI	57
Radomir Nešković OSNOVNE PROTIVRJEČNOSTI SADRŽAJA I OBLIKA SUVERENOSTI U KONTEKSTU DRŽAVE I NACIJE	67
Boško Županović RIČARD HAS I TEORIJA USLOVNOG SUVERENITETA	77
Miša Stojadinović, Petar Matić DESUVERENIZACIJA NACIONALNIH DRŽAVA U PROCESU GLOBALIZACIJE	87
Ljubiša R. Mitrović MARGINALIJE O DIJALEKTICI SPOLJNJEG I UNUTRAŠNJEG SUVERENITETA U ERI GLOBALIZACIJE	97
Vidoje Stefanović, Vladan Dimitrijević, Marija Stefanović GLOBALIZACIJA – PRO ET CONTRA	103
Sergej Georgijević Kara-Murza IZVOZ REVOLUCIJA	111
Manja Đurić, Dajana Đurašinović IZVORI MOĆI GLOBALIZACIJE U SAVREMENIM MEĐUNARODNIM ODNOSIMA .	139
Slavo Kukić ZA GLOBALIZACIJU SOLIDARNOSTI I HUMANIZMA A PROTIV IZRABLJIVANJA I SVIJETA KAPITALA	149
Dželal Ibraković DA LI JE (SAMO) RIZIK GLOBALAN	157
Duško Vejnović, Vedran Francuz VEZA GLOBALIZACIJE I NEJEDNAKOSTI	167
Irina Kovačević NEOLIBERALIZAM I SOCIJALNI APARTHEJD	183
Gordana Čenić Jotanović UTICAJ MULTINACIONALNIH KOMPANIJA NA SUVERENITET ZEMALJA U RAZVOJU	197

Divna Plavšić, Vanja Nišić	
UTICAJ GLOBALIZACIJE NA SVE VEĆI JAZ IZMEĐU BOGATIH I SIROMAŠNIH.....	209
Vojislav Škrbić	
GEOPOLITIKA I GLOBALNA ULOGA ENERGENA NAFTE U SAVREMENIM ODNOSIMA	219
Mirjana Čeko, Jadranka Berić	
GLOBALIZACIJA I NACIONALNI IDENTITET	233
Milovan Milutinović	
GLOBALIZACIJA I DESUVERENIZACIJA DRŽAVA NAD MEDIJIMA I KOMUNIKACIJAMA	241
Radmila R. Čokorilo	
GLOBALNI MEDIJI I DEMOKRATIJA	257
Uroš V. Šuvaković, Branislava B. Kragović	
ELEKTRONSKI MEDIJI KAO JEDAN OD PRVIH FAKTORA UTICAJA NA PROCES DESUVERENIZACIJE DRŽAVA	271
Ljubomir Zuber, Aleksandra Mandić	
MEDIJSKA STVARNOST KAO NAŠA STVARNOST	281
Damir Nadarević	
INTERNET I DRUŠTVENE MREŽE U POLITIČKOJ KOMUNIKACIJI – KANALI DISEMINIRANJA INFORMACIJA ILI VIRTUALNE AGORE.....	291
Zoran Milošević, Petar Matić	
ZAŠTO PRAVOSLAVLJE SMETA NOVOM SVETSKOM PORETKU	305
Milos Solaja	
INTERNATIONAL COMMUNITY PRESENCE IN THE BALKANS AND TRANSFORMATION OF SOVEREIGNTY	311
Dragan Vuković	
GLOBALIZACIJA I DRUŠTVENE PROMJENE TRANZICIJSKIH DRŽAVA	327
Matej Savić	
PRAVO NA SUVERENOST DRŽAVA I POLITIČKA REALNOST	347
Gojko Pavlović	
GLOBALIZACIJA I REKONSTRUKCIJA DRŽAVNOG MONOPOLA NAD SILOM	365
Boro Tramošljanin	
UTICAJ GLOBALIZACIJE NA DESUVERENIZACIJU REPUBLIKE SRPSKE.....	377
Ognjen Tadić	
DESUVERENIZACIJA I KONFLIKTI U BOSNI I HERCEGOVINI	389
Momčilo Šavija	
CIVILNO DRUŠTVO I KRIZA U BOSNI I HERCEGOVINI	399
Kadrija Hodžić	
GLOBALNA KRIZA PRODUBLJUJE SUKOB IZMEĐU RADA I KAPITALA. SLUČAJ BOSNE I HERCEGOVINE	409
Aleksa Milojević	
GLOBALIZACIJA, PRIVATIZACIJA, DEINDUSTRIJALIZACIJA I EKONOMSKI GENOCID.....	421

Marija Knežević, Nikola Atlagić	
UTICAJ GLOBALNIH PROMJENA NA TERORIZAM U TURIZMU	431
Biserka R. Košarac	
PORODICA I GLOBALNE DUŠTVENE PROMENE	445
Ranka Perić Romić	
ODNOS GLOBALNIH GRADOVA I SUVERENITETA U DOBA GLOBALIZACIJE	453
Biljana Milošević- Šošo	
SUICID KAO POSLJEDICA NEPRILAGOĐENOSTI U GLOBALNOM DOBU	461
Vesna Šučur – Janjetović	
FENOMENOLOGIJA TRGOVINE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI – SPECIFIČNOSTI U ODNOSU NA ZEMLJE OKRUŽENJA	469
Velibor Lalić	
GLOBALIZACIJA I EKSPANZIJA ZLOČINA MRŽNJE	485
Jagoda Petrović	
GLOBALIZACIJA I (DE)HUMANIZACIJA SOCIJALNOG RADA.....	499
Andrea Puhalić	
UTICAJ GLOBALIZACIJE NA OSNOVNE VRIJEDNOSTI I NAČELA SOCIJALNOG RADA.....	509
Jelena Kuprešanin	
GLOBALIZACIJA I ZAŠTITA DJECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU – ISKUSTVA DRŽAVA U REGIONU	519
Bojan Trgić, Ranka Kazimirović	
KRAH DRŽAVE BLAGOSTANJA	529
Ljiljana Krneta	
GLOBALIZACIJA I PERCEPCIJA KVALITETNOG OBRAZOVANJA.....	535
Nebojša Macanović	
ZANEMARENOST VASPITANJA U OBRAZOVNOM SISTEMU I POSLJEDICE.....	541
Enes Sadović	
GLOBALIZACIJA I ŽIVOTNO OSIGURANJE – BIJEG IZ SIROMAŠTVA.....	551

DESUVERENIZACIJA NACIONALNIH DRŽAVA U PROCESU GLOBALIZACIJE¹

Apstrakt: *Država predstavlja svakako jedan od najznačajnijih oblika društvenog i političkog organizovanja društva, koji je oduvek činio značajno mesto analize politikoloških i socioloških analiza. Interesovanje za državu tokom istorije je variralo da bi kraj XX veka bio obeležen njenim velikim povratkom. Država se ustoličila kao jedna od najvažnijih elemenata društvenog i političkog života. Danas je gotovo nemoguće zamisliti način na koji bi društvo funkcionisalo bez postojanja države. Globalizacija, tranzicija, razvoj tehnologije, socijalni konflikti, i mnogi drugi savremeni društveni procesi svakodnevno utiču na institucionalnu organizaciju društva, ali i na društvo uopšte. Ovo ujedno dovodi do toga da se država u savremenom društvu našla suočena sa mnogobrojnim izazovima. Ovaj period je obeležen jačanjem nadnacionalnih oblika identifikacije, kao što su na primer evropski identitet ili identifikacija sa čovečanstvom. Nacionalna država, međutim, i pored brojnih pesimističnih predviđanja nastavlja da postoji. U tom smislu ovaj rad ima za cilj analizu problema suvereniteta nacionalnih država u kontekstu savremenih društvenih procesa.*

Ključne reči: *nacionalna država, globalizacija, desuverenizacija, vesternizacija, društvene promene, moć (države)*

NATIONAL STATES DESUVERENIZATION IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Abstract: *The state certainly represents one of the most important forms of social and political organization of society which has always held important position in political science and sociology. The interest for the state throughout history has varied and the end of the twentieth century was marked by its big comeback. State established itself as one of the most important elements of social and political life. Presently, it is almost impossible to imagine a way in which society could function without the existence of the state. Globalization, transition, technology development, social conflicts, and many other contemporary social processes affecting the daily institutional organization of society. This is also the reason why national states in modern society confront with numerous challenges. This period was marked by the strength ening of supranational forms of identification, such as for example the European identity or identification with humanity. The nation-state, however, despite the interplay of seamless grim outlook continues to exist. In this sense the main goal of our paper is analyzes of national state sovereignty in the contest of contemporary social processes.*

Key words: *national state, globalization, desuverenization, westernization, social changes, the power (state)*

Uvod

Odnos između procesa globalizacije i nacionalne države je složen i krajnje pritivrečan. Savremene države su još uvek daleko od toga da mogu biti u potpunosti

---

* Naučni saradnik. Institut za političke studije, Beograd

** Istraživač saradnik. Institut za političke studije, Beograd

¹ Rad je nastao kao rezultat rada na projektu „Demokratski i nacionalni kapaciteti političkih institucija Srbije u procesu međunarodnih integracija“ (br. 179009), koji je finansiran od strane Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije. Korespondencija: icemishast@yahoo.com

nezavisne i suverene u međunarodnim odnosima. Entoni Gidens [*Anthony Giddens*], baveći se nacionalnom državom, kaže da ona postoji tamo „gde postoji politički aparat (...) koji upravlja datom teritorijom, a čiji je autoritet potpomognut pomoću pravnog sistema”.² Sve gušća povezanost današnjih država nastaje kao plod: tehnološko-informatičke revolucije koja je dovela do kompresije prostora i vremena; stvaranja globalnog tržišta; sve većeg uticaja dešavanja u jednom lokalitetu na život individua i zajednica na drugoj strani planete; formiranja svesti o povećanoj međuzavisnosti; uspona sve moćnijih transnacionalnih i nadnacionalnih ekonomskih sila i političkih institucija koje oblikuju sliku sveta; rasprostiranja istovetnih formi (industrijalizma, postindustrijalizma i informatičke revolucije, tržišne ekonomije, višepartijskog sistema...) u gotovo svim socijalnim prostorima.³

Globalizacija, sa jedne strane, dovodi do standardizacije načina života putem informacione tehnologije i masovnih medija. Navedeni činioци globalizacijesvakako mogu biti zloupotrebjeni od strane velikih sila, a pod opravdanjem „bolje ekonomske efikasnosti“ ili „demokratskog razvoja“, koja bi kao krajnji rezultat imala prisilno ujednačavanje i ukidanje svih vidova različitosti. Drugu krajnost globalizacije, takođe, može predstavljati i širenjekulturnih, političkih i socijalnih suprotnosti i saradnje među pripadnicima različitih naroda.

Kao rezultat uticaja procesa globalizacije došlo je do povećanja pokretljivosti stanovništva i kapitala. Globalizacija spada u red kompleksnih društvenih procesa koji zahtevaju jedan širok pristup u jasnijem razumevanju. Sam termin globalizacija je još početkom 80-tih godina XX veka bio veoma retko korišćen, da bi se danas njegova upotreba toliko intenzivirala da je postalo nezamislivo zaobići ga prilikom bilo kakve ozbiljnije analize savremenog društva. Globalizacija je sa sobom donela i postavljanje pitanja rušenja nacionalnih barijera i desuverenizacije nacionalnih država. Sam proces globalizacije definiše se kao kompresija vremena i prostora uz razvoj globalnog tržišta u kome postojeće granice gube svoj značaj. Vladimir Vuletić smatra da je nemoguće dati jednu opšteprihvaćenu definiciju globalizacije jer je reč o novom pojmu u društvenim naukama oko kojeg se još uvek vode veoma živi intelektualni sporovi, ali da je moguće ukazati na nekoliko važnih odrednica koje omogućavaju korišćenje ovog termina u društvenim naukama. Globalizacija, shvaćena u tom kontekstupredstavlja niz raznorodnih ekonomskih, političkih i kulturnih procesa koji mogu, ali ne moraju biti međusobno usklađeni, kojima se transformiše prostorna organizacija društvenih odnosa i stvara nova globalna mreža privrednih aktivnosti, preraspodeljuje moć između postojećih i novih aktera na svetskoj političkoj sceni i stvara nova krhka mreža društvenih i kulturnih međuzavisnosti.⁴ Ona podrazumeva širenje različitih društvenih aktivnosti, preko postojećih političkih granica i nezavisno od njih, kome doprinosi umnožavanje i ubrzavanje tokova novca, trgovine, investicija, radne snage, ideja i, pre svega, informacija, a koje pretpostavlja razvoj nove transportne i komunikacione tehnologije.⁵

Nacionalna država u kontekstu savremenih društvenih procesa

Postoje različita tumačenja o sudbini nacionalne države u savremenom društvu. Dejvid Held [David Held]je dao jedno od najšire prihvaćenih okvira koji sumiraju ove debate. Prema njemu potrebno je razlikovati tri strane:

---

² Joseph Zajda, „Nation-Building, Identity and Citizenship Education: Introduction”, *Nation-Building, Identity and Citizenship Education Cross-cultural Perspectives* (priredili: Joseph Zajda, HolgerDaun, Lawrence J. Saha), Springer, 2009, str. 2.

³MiroslavPečujlić, *Globalizacija – dvalikasveta*, Beograd: Gutenbergovagalaksija, 2002, str. 17-18.

⁴ Vladimir Vuletić, *Globalizacija*, Beograd: Zavodzaudžbenike, 2009, str. 17.

⁵Isto, strp. 17.

1. Hiperglobalisti – Za njih globalizacija predstavlja istorijsku neizbežnost koja vodi ka stvaranju globalnog tržišta, ekonomije, politike, civilnog društva... Oni ističu da se moć nacionalne države nalazi u opadanju i da će one na kraju nestati.
2. Skeptici – Skeptici se javljaju kao reakcija na hiperglobaliste. Prema njima globalizacija ne predstavlja ništa više do mita, ona je izvan realnosti. U stvarnosti je izražen proces stvaranja svetskih regija, što je u direktnoj suprotnosti sa procesom globalizacije. Oni, takođe, zastupaju suprotno viđenje kada se radi o položaju nacionalnih država u savremenom društvu u odnosu na hiperglobaliste. Nacionalne države, prema njima, ne samo da neće nestati, već će njihova moć protokom vremena sve više jačati.
3. Transformacionisti – Oni predstavljaju neku vrstu sredine između dva gore navedena stanovišta. Globalizacija je prema njima realan, kompleksan i protivurečan proces. Država trpi određene promene ali i dalje ostaje jedan od najvažnijih aktera na globalnoj sceni.⁶

Iako forsirana od strane najmoćnijih država Zapada, globalizacija neizbežno rađa mnogobrojne otpore. Ti otpori prevashodno se odnose na pokušaj očuvanja nacionalnog identiteta, kao i uvećale mogućnosti na jmoćnijih sila da utiču na kreiranje političkih odluka u manje razvijenim državama. Kako ističu Heldi Mek Gru [Anthony McGrew] „globalizacija označava širenje, produbljivanje opšte, svetske međupovezanosti u svim aspektima trenutnog društvenog života, od kulturološkog do kriminalnog, od finansijskog do duhovnog“. ⁷Ronald Robertson [Ronald Robertson] kao osnovnu posledicu globalizacije ističe „suzavanje sveta, uz istovremeno jačanje svesti o svetu kao celini“. ⁸Čuveni nemački sociolog i kritičar globalizacije Ulrich Bek [Ulrich Beck], kao primarnu posledicu globalizacije vidi otvaranje zatvorenih društava i država, što se prevashodno ogleda u gubitku nacionalnog suvereniteta i postepenom prelasku u jedno novo, svetsko društvo. Kao zagovornik ideja i tekovina evropske socijaldemokratije, najvećeg neprijatelja daljeg napretka u svim aspektima društvenog života, nalazi u neoliberalnoj ideologiji koja se, s jedne strane nudi, ali i nameće ognjem i mačem od strane zapadnih sila, istovremeno ga upoređujući sa njegovim nekadašnjim neprijateljem, marksizmom. ⁹U većini slučajeva, izrazito kod manje razvijenih zemalja termin globalizacija se shvata u konotaciji amerikanizacije, i u široj kontaciji, vesternizacije. Težnja ovih visokorazvijenih, industrijalizovanih zemalja je da učine što veći broj država prijemčivim za upliv svog kapitala, to jest, da se njihova tržišta u potpunosti otvore za prodor kapitala transnacionalnih korporacija. Za razliku od nekada zatvorenih nacionalnih tržišta, koja su bila skoro u potpunosti zatvorena, savremeno, svetsko tržište karakteriše, nepostojanje svetke vlade i kontrolnih mehanizama nad tokovima kapitala, što za posledicu ima širenje globalno gdez organizovanog kapitalizma, usled nepostojanja hegemonijalne vlasti niti internacionalnog režima, kako na ekonomskom, tako i na političkom planu. Ovaj, globalni „politički deficit“ pokušava se nadopuniti ujednačavanjem i homogenizacijom ekonomsko-političkog prostora, nametanjem univerzalnih vrednosti liberalizma i institucionalnih rešenja zemalja razvijenog Zapada

Krizu aktuelnog svetskog kapitalističkog sistema najupečatljivije opisuje Volerštajn [Immanuel Wallerstein], koji govori o sistemskoj nestabilnosti. On ovaj period označava

⁶Aleksandra Mirović, Petar Matić, *Izazovi i paradoksi globalizacije*, Beograd: Institut za političke studije, 2007, str. 13-20.

⁷David Held and Anthony McGrew, (Eds.), *The global transformations reader: An introduction to the globalization debate*, Cambridge, UK: Polity Press/Blackwell, 2000, str. 2.

⁸Ronald Robertson, „Globalizacija kao problem“ *Globalizacija*, Osijek-Zagreb: Pan Liber, 1999.

⁹Ulrich Bek, „Neoliberalni globalizam, sličan je svom zakletom neprijatelju marksizmu. To je reinkarnacija marksizma u obliku ideje menadžmenta“, „Zablude globalizma“, *Globalizacija*, Osijek-Zagreb: Pan Liber, 1999.

tranzicionim, gde su neizbežno prisutne oscilacije, usponi i padovi bez jasne naznake kada bi te oscilacije mogle da se okončaju i izvrši prelaz u novi sistem svetske reprodukcije. Osnovna Volerštajnova teza je da je postojeći sistem doveo do prekomerne akumulacije kapitala u rukama malog broja pojedinaca i grupa, što je dovelo do ekstremne nejednakosti, a pitanje je dokle će kapital moći i dalje da se akumulira.¹⁰

Neoliberalni model društvenog razvoja u kontekstu neoimperijalnog koncepta globalizacije kao oblika organizacije društva pokazao se kao potpuni promašaj. Velike ekonomske sile na čelu sa Sjedinjenim Američkim Državama svakodnevno demonstriraju njegove slabosti. Proces globalizacije se danas nalazi u fazi tzv. finansijskog globalnog kapitalizma, koji je na klimavim nogama. O njenoj neuspešnosti sasvim lepo svedoči talas globalne ekonomske krize od koje nisu imune ni najrazvijenije države sveta. Kao rešenje u sukobljenosti između nacionalizma i liberalizma nameće se koncept liberalnog nacionalizma prema čijem shvatanju svaki pojedinac može biti ujedno i član neke etničke grupe, ali i šireg nacionalnog kolektiviteta. Neoliberalni model globalizacije, dakle, mora biti zamenjen modelom „globalizacije sa ljudskim likom”, koja će kao krajnji cilj imati čoveka i humanistički pristup, a ne profit.

Pitanje suvereniteta nacionalnih država u savremenom društvu

Proces globalizacije je u kontekstu razvoja transnacionalnih formi doveo u pitanje budućnost nacionalne države. Samim tim se i suverenitet nacionalne države našao na udaru, naročito imajući u vidu činjenicu da suverenitet državne vlasti podrazumeva da država ne podleže nikakvoj vlasti koja je iznad nje. To dovodi do nastanka pitanja suvereniteta nacionalnih država u kontekstu međunarodnih integracija.

Vukašin Pavlović, u tom smislu, ukazuje da kraj XX i početak XXI veka karakteriše veliki povratak države kao ključne teme na teorijsku agendu političkih nauka. Povratak države kao ključnog aktera se poklopio sa sledećim pojavama: „najpre uspon etno-nacionalizma koji je pratio formiranje novih država na tlu Evrope, a posebno na teritoriji bivše Jugoslavije i Sovjetskog Saveza i traganje za postnacionalnim konstelacijama savremenih država; zatim intenzivni procesi regionalizacije i regionalnog transnacionalnog povezivanja, na jednoj, i nadnacionalnih integracija, na drugoj strani, otvorili su na nov način mnoga klasična pitanja nacionalne države; najzad, snažni talas globalizacije i kosmopolitizma, kao da su omogućili nastupanje postmodernoga doba post-države, i otvorili pitanje da li je doba države i državne suverenosti na izmaku.”¹¹ Suverena nacionalna država kakvu znamo od Vestfalskog mira (1684) pa do skoro, biva zamenjena idejim ograničenog suvereniteta. Moderna nacionalna država podrazumeva apsolutnu nezavisnost državne vlasti u kreiranju unutrašnje i spoljašnje politike. Nacionalna država se tokom svog postojanja menjala i prilagođavala korak sa njenim funkcijama: „Ona je bila ne samo čuvar teritorijalnog integriteta i legitimni nosilac prava na upotrebu sile nego i osnovni oblik društvene integracije i motorna snaga kapitalističkog razvoja. Nacionalna država je putem zakonodavstva i obrazovanja niza državnih aparata nastojala da zaštiti domaće tržište radi jačanja nacionalne ekonomije i blagostanja svojih građana. A izgradnjom mehanizma

---

¹⁰ Immanuel Wallerstein, *The Modern World System: An Introduction*, Duke University Press, Durham and London, 2004, str. 77.

¹¹ Vukašin Pavlović, „Država i demokratija“, *Savremenadržava – struktura i socijalne funkcije* (priredili Vukašin Pavlović i Zoran Stojilković), Beograd: Konrad Adenauer Stiftung, Fakultet političkih nauka, 2010, str. 10.

socijalnog zakonodavstva nastojala je da ublaži i otkloni negativne socijalne efekte bespoštedne logike tržišne konkurencije.¹²

Opšte je prihvaćeno da državu odlikuje: postojanje teritorije oko koje postoje jasno određene granice, stanovništvo koje živi na toj teritoriji, kao i suverena vlast u klasičnom veberovskom shvatanju. Pojam suvereniteta datira još od Aristotela, da bi u kasnijem periodu bio filozofski razrađivan od strane Bodena [Jean Bodin] i Hobsa [Thomas Hobbes]. Sve do američke i francuske revolucije ideja suvereniteta počivala je isključivo na moći vladara, da bi nakon toga sa prvobitnim uvođenjem demokratskih ideala i tekovina suverenitet bio prenet na narod u vidu predstavničke vladavine.

U svom klasičnom shvatanju suverenitet podrazumeva nezavisnost države u međunarodnim odnosima koja proizilazi iz unutrašnjeg suvereniteta te države. Ovo klasično shvatanje suvereniteta se u konotaciji savremenog društva je u potpunosti dovedeno u pitanje. Ono je prema mišljenju velikog broja teoretičara, kao što je na primer Tomasa Poge¹³ [Thomas Pogge] danas postalo neadekvatno, naročito imajući u vidu činjenicu da danas većina država sklapa različite oblike međunarodnih ugovora i razgranava brojne oblike međunarodne saradnje. „Mnoge države, pa i naša država, u mnogim bitnim aspektima svojih pravnih sistema, međunarodnom pravu daju prvenstvo u odnosu na unutrašnje zakonodavstvo i time umanjuju svoj suverenitet shvaćen u klasičnom smislu (...) Takođe, članstvo u međunarodnoj vojnoj organizaciji kao što je NATO potkopava suverenitet shvaćen kao monopol na upotrebu sile izvan granica države, a pojedini članovi povelje UN i drugih međunarodnih akata u pogledu zaštite ljudskih prava mogu se tumačiti tako da dozvoljavaju mešanje drugih država u unutrašnje poslove suverene države bez njene saglasnosti ukoliko se u njoj drastično i u velikom obimu krše ljudska prava pa na taj način dovode u pitanje i monopol na upotrebu sile unutar same suverene države.“ To dovodi do toga da se suverenost ne može shvatiti u svom apsolutnom smislu nezavisno od međunarodnog konteksta. Treba istaći da suverenitet nacionalne države poseduje svoj unutrašnji, ali i spoljašnji aspekt:

1. Unutrašnji aspekt suvereniteta nacionalne države je svakako njena autonomija. „Narod kao nacija je autor zakona koji sumu namenjeni. Autodeterminacija povlači odgovornost nacije za svoje odluke. Nacija kao izvor suvereniteta je sredstvo legitimacije vlasti.“ Naravno ne može da bude direktni nosilac zakonodavne vlasti, pa je ona delegirana predstavnicima koji bi trebalo da izražavaju opšti interes. Međutim, „poveravanje politike profesionalnim političarima rešava problem kompetentnosti naroda za odluke u javnim poslovima, ali ovo u isto vreme otvara mogućnost da ‘politička klasa’ konfiskuje za sebe stvarnu vlast, da interpretira volju nacije u skladu sa svojim interesima, zaboravljajući u čije ime donosi odluke i na odgovornost koju to povlači.“ Suština je da nacionalna država ne sme da zavisi niti pak da bude podređena kako na unutrašnjem tako i na spoljašnjem planu.
2. Spoljašnji aspekt suvereniteta nacionalne države je nezavisnost koja se manifestuje u sposobnosti nacionalne države da brani svoju nezavisnost. „Nacionalna država nije suverena ako je ne priznaju ostale države, naročito one najmoćnije. Nacija je tvorac prava i reda unutar granica državne teritorije, ali se unutrašnjem redu suprotstavlja nered na međunarodnoj sceni. Nacionalne države postoje jedne pored drugih i bore se za svoje interese.“¹⁴

U savremenoj eri globalizacije, kada tržišni tokovi umnogome prelaze granice država bez postojanja adekvatnih kontrolnih mehanizama na globalnom planu suverenitet država biva narušen navedenim nesputanim i dominirajućim tržišnim silama. Pri tom, ideja

---

¹²Zoran Obrenović, „Nacionalna država i izazovi globalizacije“, *Filozofija i društvo* XIX i XX veka, Beograd, 2002, str. 83.

¹³Thomas Pogge, „Cosmopolitanism and Sovereignty“, *Ethics* 103 (1992): str. 48-75

¹⁴Jovana Ćirić, „Suverenitet u savremeno doba“, *Filozofija i društvo*, Beograd, 1/2008, str. 192-193.

globalizma, usmerenog i dirigovanog projekta, forsiranog od strane najmoćnijih grupacija uzdrmala je suverenitet gotovo svih nacionalnih država. U tom kontekstu, koncept vesfalijanske države koji je funkcionisao tri i po veka je zamenjen novom ulogom države u procesu globalizacije. Tendencije ovog oblika globalizacije karakteriše veliki svetski talas promena, među kojima bi ovde mogli navesti samo neke od najznačajnijih. Prevažodno, može se istaći nastajanje otvorenog i kontinuiranog svetskog prostora, gde se preraspodela moći i uticaja odvija u korist transnacionalnih i nadnacionalnih aktera (smanjivanje sveta ili svet kao jedno mesto). Paralelno, globalizacija se razvija i kao otkrivanje i sučeljavanje svetova, praćeno pojavama napetosti između centra i periferije, uz istovremeno obuhvatanje lokalnog globalnim. Tako, globalizaciju prate i uvećani rizici (tehnološki, ekološki, bezbednosni i socijalni), brojnim i raznovrsnim protivrečnostima uz uvećanu neizvesnost u svim oblastima društvenih života.

Ipak, ne bi trebalo smetnuti s uma da je ovakav dirigovani i jednosmerni obrazac globalizacije svoj vrhunac dostigao tokom, a posebno krajem devedesetih godina prošlog veka, nakon raspada SSSR-a, kada su se SAD kao korifej projekta globalizacije nalazile na vrhuncu moći. Tvrdnje pojedinih autora da je istorija doživela svoj kraj¹⁵, nisu se obistinile, pa danas možemo govoriti o svetu izrazitih dinamičkih i strukturnih promena. Međutim, ubrzani razvoj novih centara moći, pre svega Kine, Rusije ali i Brazila i Indije uz istovremeno opadanje moći zapadnih država neizbežno je dovelo do usporavanja globalizacionih tekovina koje su bile karakteristične za devedesete godine prošlog veka. Zapravo, tokom poslednjih godina prisutan je trend jačanja država, ali isključivo onih koje raspolazu dovoljnom moći da se odupru diktatu SAD i njenih zapadnih saveznika. S druge strane, zemlje svetske poluperiferije i periferije i dalje su izložene pritiscima uslovljenih politikom ključnih međunarodnih institucija Svetske banke i MMF-a.

Takve okolnosti primoravaju navedene zemlje da se sve više otvaraju i implementiraju one standarde koji im se nameću od ovih institucija, a koje su u potpunosti kontrolisane od njihovih glavnih poverilaca, SAD i drugih razvijenih zemalja Zapada. Dakle, aktuelno odličje globalizacije je postojanje više svetskih centara moći, ali i nadalje preovlađujući uticaj Zapada na svetsku periferiju i poluperiferiju. To direktno vodi imitativnim i zavisnim oblicima tranzicije u zemljama u razvoju, što neretko uslovljava implementaciju standarda koji ne odgovaraju društvenom i političkom obrascu u navedenim političkim sistemima. Tako, klasični, veberovski koncept države biva zamenjen novim oblicima upravljanja na globanom planu.

Očigledno je da sliku savremenog sveta obeležavaju dijametralno suprotni i protivrečni procesi, desuverenizacija manjih nacionalnih država i rast multiplikovanih centara moći u različitim svetskim regijama uz snaženje njihove državnosti. U savremenom svetu države se suočavaju sa novom geografijom moći, u smislu umanjenih regulatornih kapaciteta i deregulacijom tržišta, ekonomskog sektora, nacionalnih granica i privatizacijom javnih preduzeća.¹⁶

Aktuelnu epohu globalizacije obeležava, s jedne strane, jačanje državnosti i suverenosti vodećih svetskih sila, dok, s druge strane, manje države trpe pritisak vodećih svetskih ekonomija. Ovo stezanje državnih barijera povezano je sa ulogom najmoćnijih transnacionalnih korporacija. Naime, očekivanja Zapada da će njihova uloga u novoj svetskoj ekonomiji biti dodatno moći podizanje moći njihovih matičnih država nisu se potvrdila. Transnacionalne korporacije, usled svojih specifičnih interesa teže da samostalno akumuliraju

---

¹⁵Ovo se odnosi na Fukujamino euforično viđenje globalizacije prema kome je nakon višedecenijskog trajanja Hladnog rata došlo vreme kada će preovlađujući oblik liberalnog kapitalizma zahvatiti ceo svet. Videti, Frensis Fukujama, „Kraj istorije i poslednji čovek“, Podgorica: CID, 2002.

¹⁶Saskia Sassen, „Theoretical and Empirical Elements in the Study of Globalization“, u Rossi, Ino, (Ed.) *Frontiers of Globalization Research: Theoretical and Methodological Approaches*, Springer Link, 2007, str. 297.

kapital, te su stoga izmestile čitave proizvodne pogone na tržišta manje razvijenih zemalja, što je za posledicu imalo smanjenje broja radnih mesta u njihovim matičnim državama. Jeftina radna snaga i brojne olakšice koje su pronašle na tržištima Kine, Brazila i Indije dovele su do izmeštanja čitavih proizvodnih pogona, pa čak i njihovih sedišta u ove države. To je ključni razlog za revitalizaciju i obnovu uloge države u finansijsko-ekonomskoj sferi.

Ipak, slabije i manje razvijene države nisu u poziciji da pod diktatom svetskih poverilaca i kreditora očuvaju svoju državnost. One su zapravo prinuđene da čitav spektar javnih politika prilagođavaju određenim standardima od kojih su odustale i zapadne zemlje. To vodi do suprotstavljenih i protivrečnih procesa suverenizacije i desuverenizacije u aktuelnoj epohi globalizacije. Kod manje razvijenih država očigledna je liberalizacija, dok je kod moćnijih prisutan povratak određenim tekovinama kejnzijanstva i jačanju pozicije države, prevashodno u socijalnoj sferi.

Jedna od bazičnih promena u razdoblju ubrzanog toka vremena u razdoblju globalizacije je svakako zaokret od vladavine ka upravljanju, pri čemu se u procesu pravljanja državom uključuju i brojni drugi akteri, poput raznovrsnih regulatornih tela, čiji je primarni zadatak da kontrolišu i pomažu u delovanju vlada.

Još jedan u nizu primera koji se odnose na slabljenje država u procesu globalizacije je svakako sve veći broj regionalnih organizacija. Svakako, najupečatljiviji primer je EU, gde je veliki broj javnih politika izmešten na supra nacionalni nivo, što nedvosmisleno pokazuje da su države članice prenele veliki deo svog suvereniteta na nacionalni nivo. Ovaj fenomen, specifičan za EU je ono što Wolfgang Štrek [Wolfgang Streeck] naziva „fragmentiranim suverenitetom“.¹⁷

Država je u njenom klasičnom shvatanju doživela mnogobrojne promene i izazove o koje je neophodno istaći prilikom teorijske analize: „Klasična ideja suverenosti je u eri globalizacije, ne samo ozbiljno ograničena, već na neki način i izmenjena. Drugi veliki izazov za modernu državu dolazi iz ekološkog polja iz polja odnosa čoveka i društva prema prirodi (...) Treća grupa izazova za savremenu državu dolazi iz kulturnog polja. Očuvanje i razvoj nacionalnih kultura i etničkih identiteta predstavlja protivtežu procesima globalizacije i standardizacije. (...) Najzad, kao što sadašnja situacija pokazuje na dramatičan način, moderne države su pred velikim izazovima koji nastaju u vreme velikih ekonomskih i finansijskih kriza i preokreta, koje proizvode armije nezaposlenih, šire polja siromaštva i podižu nivo konfliktnosti unutar savremenih država i društava.“¹⁸

Zaključak

Država, kao najviši stepenik organizacije društva, shodno tome zauzima ključno mesto političkog diskursa i političke analize. O tome sasvim lepo svedoči veliki broj teorija koje u svoj fokus stavljaju upravo proučavanje ovog veoma kompleksnog fenomena. Kraj XX veka je sa sobom doneo brojne i krajnje ozbiljne izazove za nacionalnu državu. Tako, Vukašin Pavlović s pravom ističe da na savremenu fizionomiju države na kraju dvadesetog i na početku dvadeset prvog veka bitno utiču procesi globalizacije. „Globalizacija do koje dolazi u sferi ekonomije, finansija, saobraćaja, turizma, informacije i medija, ljudskih prava,

---

¹⁷Wolfgang Streeck, *Citizenship Under Regime Competition: The Case of the European Union Councils*, European Integration Online Papers, vol. 1, no. 5, 1997, str. 3

¹⁸Vukašin Pavlović, „Država i demokratija“, *Savremena država: struktura i socijalne funkcije* (priredili: Vukašin Pavlović i Zoran Stojiljković), Beograd: Fakultet političkih nauka i KonradAdenauerStiftung, 2010, str. 44-45.

ekologije, bolesti i ljudskog zdravlja, bitno utiče na karakter i prirodu moderne savremene države.“¹⁹

Globalizacija predstavlja veoma kompleksan proces koji zahvata sve sfere savremenog svetskog društva i ima različite dimenzije: ekonomsku, tehnološku, institucionalnu, političku, kulturnu... Demokratija koja se do sada razvijala u okvirima nacionalne države će morati da se prilagodi novonastalim uslovima koje sa sobom nosi proces globalizacije. Imajući ovo u vidu Dejvid Held ukazuje da se demokratska politika mora ponovo osmisliti s obzirom na niz lokalnih, regionalnih i globalnih procesa koji se međusobno prožimaju. Savremeni svetski procesi nameću izazove kojima demokratija mora da se prilagodi a o kojima institucionalna organizacija savremene nacionalne države svakako mora voditi računa: „način na koji procesi ekonomije, političke, pravne, vojne i kulturne međupovezanosti menjaju prirodu, domašaj i sposobnost suverene države *odozgo*, osporavajući i umanjujući njen regulatorni potencijal u pojedinim područjima; način na koji regionalna i globalna međuzavisnost stvara lanac međusobno povezanih političkih odluka čije posledice utiču na odnose između država i građana;

put *odozdo* kojim lokalne grupe, pokreti i nacionalizmi dovode u pitanje nacije-države, kao predstavnički odgovoran sistem vlasti.“²⁰ Savremena jaka država bi trebala da poseduje sledeće karakteristike: „potpunu kontrolu nad vlastitom teritorijom i isporuku punog obima i visokog kvaliteta javnih dobara vlastitim građanima; zaštitu od političkog nasilja i kriminala; garantovanje političkih i građanskih sloboda; kreiranje opšteg ambijenta pogodnog za ekonomski prosperitet; vladavinu prava; nezavisno sudstvo; visoko razvijenu komunikacionu i fizičku infrastrukturu; najviše standarde obrazovanja i zdravstvene zaštite; i delotvorno civilno društvo.“²¹ Brojna istraživanja pokazuju da je nacionalna država je bitan garant identiteta, slobode, ljudskih prava, kao i demokratskih standarda uopšte.²² U tom smislu je neophodno stalno raditi na razvoju demokratskih i nacionalnih kapaciteta političkih institucija kako bi država mogla u potpunosti da razvije svoje kapacitete i da odgovori izazovima savremenog društva.

LITERATURA

1. Bek Ulrih, „Neoliberalni globalizam, sličan je svom zakletom neprijatelju marksizmu. To je reinkarnacija marksizma u obliku ideje menadžmenta“, „Zablude globalizma“, *Globalizacija*, Osijek-Zagreb: Pan Liber, 1999.
2. Vladimir Vuletić, *Globalizacija*, Beograd: Zavod za udžbenike, 2009.
3. Zajda Joseph, „Nation-Building, Identity and Citizenship Education: Introduction“, *Nation-Building, Identity and Citizenship Education Cross-cultural Perspectives* (priredili: Joseph Zajda, Holger Daun, Lawrence J. Saha), Springer, 2009.
4. Milošević Zoran, *Budućnost nacionalne države*, Banja Luka: JU Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 2014.
5. Mirović Aleksandra, Matić Petar, *Izazovi paradoksa globalizacije*, Beograd: Institut za političke studije, 2007.
6. Obrenović Zoran, „Nacionalna država i izazovi globalizacije“, *Filozofija i društvo XIX i XX veka*, Beograd, 2002.

¹⁹Vukašin Pavlović, „Država i demokratija“, *Savremena država: struktura i socijalne funkcije* (priredili: Vukašin Pavlović i Zoran Stojiljković), Fakultet političkih nauka i Konrad Adenauer Stiftung, Beograd, 2010, str. 44-45.

²⁰ O tome opširnije videti: Dejvid Held, *Demokratija i globalni poredak*, Filip Višnjić, Beograd, 1997, str. 309-313.

²¹ Dorđe Stojanović, Živojin Đurić, *Anatomija savremene države*, Beograd: Institut za političke studije, 2012, str. 301.

²² Zoran Milošević, *Budućnost nacionalne države*, Banja Luka: JU Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 2014, str. 14

7. Pavlović Vukašin, „Država i demokratija“, *Savremena država – struktura i socijalne funkcije* (priređili Vukašin Pavlović i Zoran Stojiljković), Beograd: Konrad Adenauer Stiftung, Fakultet političkih nauka, 2010.
8. Pečujlić Miroslav, *Globalizacija – dva lika sveta*, Beograd: Gutenbergova galaksija, 2002.
9. Pogge Thomas, „Cosmopolitanism and Sovereignty“, *Ethics* 103, 1992.
10. Robertson Ronald, „Globalizacija kao problem“ *Globalizacija*, Osijek-Zagreb: Pan Liber, 1999.
11. Sassen Saskia, „Theoretical and Empirical Elements in the Study of Globalization“, u Rossi, Ino, (Ed.) *Frontiers of Globalization Research: Theoretical and Methodological Approaches*, Springer Link, 2007.
12. Stojanović Đorđe, Đurić Živojin, *Anatomija savremene države*, Beograd: Institut za političke studije, 2012
13. Streeck Wolfgang, *Citizenship Under Regime Competition: The Case of the European Union Councils*, European Integration Online Papers, vol. 1, no. 5, 1997.
14. Fukujama Francis, „Kraj istorije i poslednji čovek“, Podgorica: CID, 2002.
15. Held Dejvid, *Demokratija i globalni poredak*, Filip Višnjić, Beograd, 1997.
16. Held David and McGrew Anthony, (Eds.), *The global transformations reader: An introduction to the globalization debate*, Cambridge, UK: Polity Press/Blackwell, 2000.
17. Ćirić Jovana, „Suverenitet u savremeno doba“, *Filozofija i društvo*, Beograd, 1/2008.
18. Wallerstein Immanuel, *The Modern World System: An Introduction*, Duke University Press, Durham and London, 2004

Izdavač:

Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna,
sociološka i kriminološka istraživanja Banja Luka

Za izdavača:

Prof. dr Duško Vejnović

Glavni i odgovornu urednik:

Prof, dr Braco Kovačević

Urednik:

Mr Irina Kovačević

Štampa:

MARKOS, Banja Luka

Za štampariju:

Igor Jakovljević

Tehnička priprema:

Danijel Jović

Lektor i korektor:

Nina Kujača

Prevod dijela apstrakata:

Tamara Straživuk

Tiraž:

300

Izdavanje Zbornika sufinansiralo je Ministarstvo za nauku i tehnologiju Vlade Republike Srpske.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

316.32:323.1(082)
316.32:341.211(082)
316.32:33(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Глобализација и сувереност - са освртом на Босну и Херцеговину" (2014 ; Бања Лука)

Globalizacija i suverenost : sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu : zbornik radova / [Međunarodni naučni skup "Globalizacija i suverenost - sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu", Banja Luka, 25-26.09.2014. godine] ; priredio Braco Kovačević ; [urednik Irina Kovačević ; prevod dijela apstrakata Tamara Straživuk]. - Banja Luka : Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjedonosna, sociološka i kriminološka istraživanja, 2014 (Banja Luka : Markos). - 563 str. : ilustr. ; 25 cm

Tiraž 300. - Tekst lat. i ćir. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz većinu radova. - Abstract.

ISBN 978-99955-22-70-4

COBISS.RS-ID 4350232